

JEAN-BAPTISTE ANDREA

Vetllar per ella

Traducció de Mercè Ubach

Empúries

Jean-Baptiste Andrea

Vetllar per ella

Premi Goncourt 2023

Traducció de Mercè Ubach

Editorial Empúries

Barcelona

Primera edició: maig del 2024

Títol original: *Veiller sur elle*

© L'Iconoclaste, París, 2023

Aquesta edició es publica d'acord amb L'Iconoclaste, BAM Literary Agency, París i The Ella Sher Literary Agency. Tots els drets reservats.

© de la traducció: Mercè Ubach Dorca, 2024

Amb el suport de:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

 Institut
de les Lletres
Catalanes

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.
Editorial Empúries
Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Grup62
DIPÒSIT LEGAL: B. 6.153-2024
ISBN: 978-84-19729-37-8

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.
La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de
qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.
A Grup62 agraiem que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors
perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web
www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Són trenta-dos. Són trenta-dos els que encara viuen a l'abadia aquest dia de la tardor del 1986, al final d'una carretera que esblaima els que l'agafen. En mil anys, no ha canviat res. Ni el camí escarpat ni el vertigen que causa. Trenta-dos cors sòlids —cal ser-ho quan un viu penjat al caire del buit—, trenta-dos cossos que també ho eren, de joves. D'aquí a unes hores, seran un menys.

Els monjos formen una rotllana al voltant del que se'n va. Hi ha hagut moltes rotllanes, molts comiats, des que la Sacra erigeix els seus murs per damunt seu. Hi ha hagut molts moments de gràcia, de dubte, de cossos apuntalats contra l'ombra que s'acosta. Hi ha hagut i hi haurà altres partides, per això esperen, pacients.

Aquest moribund no és com els altres. És l'únic d'aquest lloc que no ha fet els vots. Amb tot, li han permès quedar-s'hi quaranta anys. Cada vegada que hi ha hagut controvèrsia, debat, ha vingut un home vestit de porpra, mai el mateix, i ha sentenciat: «Es queda». Forma part del lloc, tant com el claustre, les columnes, els capitells romànics, l'estat de conservació dels quals deu molt al seu

talent. De manera que no ens queixem, paga la seva estada en espècies.

Només li sobresurten els punys de la manta de llana marró, a banda i banda del cap, com un nen de vuitanta-dos anys atrapat en un malson. Té la pell groga, a punt d'esquinçar-se, com pergamí tibant entre arestes massa vives. El front brillant, encerat per una febre greixosa. Les forces bé l'havien d'abandonar algun dia. Llàstima que no els hagi contestat les preguntes. Un home té dret a guardar secrets.

D'altra banda, a ells els fa l'efecte que el saben. No del tot, però sí l'essencial. De vegades, discrepen entre ells. Per matar l'avorriment, es descobreixen la passió de la xafarde-ra. És un criminal, un home que va penjar els hàbits, un refugiat polític. N'hi ha que pensen que està retingut en contra de la seva voluntat —la teoria no s'aguanta, la deses-timen i la tornen a adoptar—, d'altres afirmen que és aquí per la seva pròpia seguretat. I també hi ha la versió més popular, i la més secreta, perquè aquí el romanticisme no-més entra de contraban: és aquí per vetllar per *ella*. Ella que espera, en la seva nit de marbre, a uns centenars de metres de la petita cel·la. Ella que fa quaranta anys que cultiva la paciència. Tots els monjos de la Sacra l'han vist una vegada. A tots els agradaria tornar-la a veure. N'hi hauria prou de demanar permís al pare Vincenzo, el superior, però pocs gosen fer-ho. Per por, potser, pels pensaments impius que assalten, es diu, als que se li acosten massa. I de pensa-ments impius els monjos ja en tenen ben bé prou quan són perseguits, en plena nit, per somnis amb cara d'àngel.

El moribund es debat, obre els ulls, els torna a aclucar. Un dels germans jura haver-hi llegit alegria —s'equivo-

ca—. Li posen un drap fresc al front, damunt dels llavis, amb suavitat.

El malalt es torna a agitar i, per una vegada, tots hi estan d'acord.

«Intenta dir alguna cosa».

I és clar que intento dir alguna cosa. He vist volar els homes, cada vegada més de pressa, cada vegada més lluny. He vist dues guerres, nacions enfonsant-se, he collit taronges a Sunset Boulevard, no creieu que tinc coses per explicar? Perdó, soc un desagraït. Em vaü vestir, em vaü alimantar, monjos que no teníeu res, o molt poc, quan vaig decidir amagar-me entre vosaltres. Però he callat massa temps. Tanqueu els finestrons, la llum em fereix.

«S'agita. Tanca els finestrons, germà, sembla que la llum el molesta».

Les ombres que em vetllen a contrallum, sota el sol del Piemont, les veus que s'embutaten quan s'acosta el son. Tot ha anat molt de pressa. Fa a penes una setmana jo encara remenava per l'hort, o dalt d'una escala, sempre hi ha alguna cosa per adobar. Alentit per l'edat, però vist que ningú no hauria apostat per mi quan vaig néixer, hi havia motius per forçar l'admiració. Fins que, un matí, ja no em vaig poder llevar. Vaig llegir en les mirades que m'havia arribat l'hora, que aviat tocarien a morts i que em portarien al petit jardí de cara a la muntanya, on les roselles creixen damunt segles d'abats, d'il·luminadors, de cantors i de sagristans.

«Està molt malament».

Els finestrons grinyolen. En els quaranta anys que fa que soc aquí, no han deixat mai de grinyolar. La foscor, per fi. La foscor com al cinema, que jo vaig veure néixer. Un horitzó buit, primer res. Una plana encegadora que, a força de fitar-la, la meva memòria pobla d'ombres, de siluetes que es transformen en ciutats, boscos, homes i animals. Avancen, s'instal·len al davant de l'escenari, els meus actors. En reconec alguns, no han canviat. Sublims i ridículs, fosos al mateix cresol, indestriables. La moneda de la tragèdia és un rar aliatge d'or i de pacotilla.

«És qüestió d'hores».

És qüestió d'hores? No em feu riure. Fa molt de temps que soc mort.

«Una altra compresa fresca. Sembla que el calma».

Però des de quan els morts no poden explicar la seva història?

Il Francese. Sempre he detestat aquest sobrenom, encara que me n'hagin posat de molt pitjors. Totes les meves alegries, tots els meus drames són italians. Jo vinc d'una terra on la bellesa sempre està acorralada. Només que s'adormi cinc minuts, la lletjor la degollarà sense pietat. Aquí els genis neixen com les males herbes. La gent canta tant com mata, dibuixa tant com enganya, fa pixar els gossos a les parets de les esglésies. No en va un italià, Mercalli, va donar el seu nom a una escala de destrucció, la de la intensitat dels terratrèmols. Una mà enderroca el que l'altra ha construït, i l'emoció és la mateixa.

Itàlia, regne de marbre i d'escombraries. El meu país.

Però és un fet, vaig néixer a França el 1904. Els meus pares havien deixat la Ligúria quinze anys enrere, acabats de casar, per anar a provar fortuna. I la fortuna havia fet que els tractessin d'espaguetis, que els escopissin, que es burlessin de la seva manera de *rouler* les erres i, fins on jo sé, la paraula *rouler* comença per erra. El meu pare s'havia escapat pels pèls dels disturbis racistes d'Aigüesmortes del 1893, dos dels seus amics s'hi van quedar: el valent Luciano i el vell Salvatore. No els van tornar a evocar mai sense aquests adjectius.

Algunes famílies van prohibir als seus fills que parlessin la llengua del país, per no «fer l'espagueti». Els fregaven amb sabó de Marsella amb l'esperança de blanquejar-los una mica. Però els Vitaliani no. Nosaltres parlàvem italià i menjàvem italià. Pensàvem italià, és a dir, a cop de superlatius on la Mort era invocada sovint, les llàgrimes abundants, les mans rarament en repòs. Renegàvem com qui es passa la sal. La nostra família era un circ, i n'estàvem orgullosos.

El 1914, l'Estat francès, que havia posat tan poc ardor a protegir en Luciano, en Salvatore i els altres, va declarar que el meu pare era sense cap ombra de dubte un bon francès, digne de ser reclutat, atès que un funcionari, per error o per jugar, l'havia rejuenit deu anys a l'hora de copiar la seva partida de naixement. Se'n va anar amb la cara llarga, sense cap flor al fusell. El seu propi pare havia deixat la pell a l'expedició dels Mil el 1860. *Nonno* Carlo havia conquerit Sicília amb Garibaldi. No va ser cap bala borbònica el que el va matar, sinó una prostituta del port de Marsala d'higiene dubtosa, un detall que a la família tothom preferia passar per alt. Bé que havia mort, i el misatge era clar: la guerra matava.

També va matar el meu pare. Un dia, es va presentar un gendarme al taller a sobre del qual vivíem, a la vall de la Maurienne. La meva mare obria cada dia, per si arribava algun encàrrec, que el seu marit podria satisfer quan tornés, bé caldria tornar-se a posar a tallar la pedra un dia o altre, a restaurar gàrgoles, a excavar fonts. El gendarme va fer cara de circumstàncies, va semblar encara més desolat quan em va veure, va estossegar, va explicar que havia caigut un obús, i que vet aquí. Quan la meva mare, molt

digna, li va preguntar quan repatriarien el cos, l'home va balbucejat, va explicar que al camp de batalla hi havia cavalls, altres soldats, que un obús causava desperfectes i que, en definitiva, no es podia saber qui era qui, ni què era home i què cavall. La meua mare es va pensar que l'home es posaria a plorar, li devia oferir una copa d'*amaro* Braulio —no he vist mai cap francès beure'n sense fer ganyotes— i al seu torn no va plorar fins al cap de moltes hores.

Jo no me'n recordo, de tot això, és clar, o no me'n recordo gaire bé. Conec els fets, els restauro amb una mica de colors, aquests colors que ara se m'esmunyen entre els dits a la cel·la que ocupo des de fa quaranta anys al mont Pirchiriano. Avui —o si més no fa uns dies, quan n'era capaç— encara parlo malament el francès. No m'han dit *Francese* des del 1946.

Uns quants dies després de la visita del gendarme, la meua mare em va explicar que, a França, ella no em podria oferir l'educació que necessitava. El ventre ja se li arrodonia amb la presència d'un germà o d'una germana —que no va arribar a néixer, almenys viu—, i em va ofegar a petons explicant-me que em feia marxar pel meu bé, que em feia tornar a la nostra terra perquè creia en mi, perquè veia el meu amor per la pedra malgrat la meua juvenesa, perquè sabia que estava destinat a fer grans coses, i que per això m'havia posat el nom que m'havia posat.

De les dues càrregues de la meua existència, el nom ha estat sens dubte la més lleugera de portar. Tanmateix, l'he detestat amb passió.

La meva mare baixava sovint al taller per veure treballar el seu marit. Va comprendre que estava embarassada quan va notar que m'estremia sota un cop de burí. Fins aquell instant no havia escatimat esforços, havia ajudat el meu pare a desplaçar blocs enormes, la qual cosa explica potser el que va passar a continuació.

—Serà escultor —va anunciar.

El meu pare va renegar, li va contestar que era un ofici brut, en què les mans, l'esquena i els ulls es gastaven molt més de pressa que la pedra, i que si no eres Miquel Àngel, valia més estalviar-s'ho.

La meva mare va assentir, i va decidir donar-me un cop de mà.

Em dic Michelangelo Vitaliani.